

FÖRVALTNINGSHISTORISK ORDBOK

Slutrapport

Traditionell förvaltningshistorisk forskning har under flera årtionden haft en undanskymd roll. Modern forskning som vanligen har beställts för en viss myndighets jubileum har huvudsakligen koncentrerat sig på målet för förvaltningen och den egentliga myndighetsutövningen, medan förvaltningsstrukturen fått en ganska undanskymd position. Den historiska källforskningen utnyttjar dock ofta myndighetsarkiv för olika frågeställningar. För att förstå källmaterialet och dess uppkomst är det nödvändigt att förstå arkivbildarens förvaltningsstruktur. Därför har det också uppstått ett behov av ett praktiskt hjälpmedel för att förklara olika förvaltningstermer.

Idén att skapa en förvaltningshistorisk ordbok diskuterades långt innan det egentliga projektet påbörjades. Den ursprungliga idén var professor Jarl Galléns. Då saknades emellertid de ekonomiska resurserna, och resultatet av ett kortvarigt försök blev närmast lappar med uppslagsord, som borde förklaras. Först på 2000-talet fanns det resurser och ett nytt projekt kunde genomföras. Avsikten var också då att skapa ett hjälpmedel i bokform. Den snabba tekniska utvecklingen ledde emellertid till att tiden sprang förbi manuella ordböcker och i stället omformades målet till ett elektroniskt verk tillgängligt på internet.

Organisation och personal

Ett redaktionsråd bestående av följande personer tillsattes: professor Max Engman (ordförande), regeringsrådet Lars Granlund, docent Lena Huldén (huvudredaktör), professor Kaisa Häkkinen, forskningschef Christer Kuvaja (sekreterare), professor Eljas Orrman (viceordförande) och docent Peter Slotte. Det praktiska arbetet har dessutom övervakats av en arbetsgrupp som bestod av Max Engman (ordförande), Elias Orrman (viceordförande), Christer Kuvaja (sekreterare) och Lena Huldén. Projektets redaktörer har deltagit i både redaktionsrådets och arbetsgruppens möten.

Huvudredaktör: docent Lena Huldén (ledig 2010). Redaktörer: fil.dr Mona Rautelin (2008–2011), fil.dr Jennica Thylin-Klaus (2011–2013), fil.dr Jeanette Forsén (2012), fil.dr Aapo Roselius (2012–2013), fil.dr Elisabet Stubb (2013). Docent Henrika Tandefelt sammanställde hovterminologin 2010 och professor Elias Orrman sammanställde terminologin som berörde Gamla Finland 2013. Professor Max Engman har åtagit sig granskning och eventuell komplettering av förhållandet mellan storfurstendömet och Ryssland samt utrikesförvaltningen. Översättning till finska: FM Markku Nikulin. Sommarpraktikant 2012 och 2013: Pol.stud. Sandra Kevin.

Tidtabell

Projektet inleddes i november 2007 med en planeringsperiod. Under våren 2008 skapades de tekniska lösningarna och det egentliga arbetet inleddes sommaren 2008. Det ursprungligen femåriga projektet förlängdes till slutet av år 2013.

Mål och resultat

Nyckelorden i ordboken är förvaltning och historia. Med förvaltning avses den offentliga förvaltningen, eller exaktare det som var offentlig förvaltning före år 1950, d.v.s. stat, kommun, kyrka, utbildningsanstalter (skola och universitet) och militär. Avgränsningen innebär att sektorer, som till en början var privata (kommuner, privata skolor och järnvägar) medtas. Arbetet omfattar tiden fram till 1950, vilket innebär att krigstidens undantagsförvaltning inkluderas, medan den efterkrigstida förvaltningen utelämnas. Både redaktionsrådet och arbetsgruppen har ägnat mycket tid åt avgränsningsproblematik. Trots mycket divergerande åsikter gjordes vissa avgränsningsprinciper:

- Kronologiskt omfattar projektet medeltiden – 1950
- Den svenska centralförvaltningen medtas fram till 1809, men företeelser som funnits efter 1809 i Sverige, men inte i Finland, beaktas inte.
- Stormaktstidens provinsförvaltning medtas inte.
- Den ryska militärförvaltningen i Finland medtas inte.
- Enskilda institutioner medtas endast om institutionen är unik i sitt slag. Det innebär exempelvis att enskilda skolor inte är med, men nog termer som folkskola, samskola, lyceum etc.

Projektets språk är svenska, men uppslagsorden ges också en finsk motsvarighet. Latin, ryska och tyska beaktas i den mån relevanta termer varit levande förvaltningsterminologi i Finland. Med hjälp av registren fungerar ordboken som sådan i båda riktningarna för den som behärskar både svenska och finska.

Antalet uppslagsord uppskattades ursprungligen till mellan 19 000 och 20 000. Det sammanlagda antalet uppslagsord är 14 112 och med synonymer blir det slutliga antalet sökbara termer 19 938. Av dessa är 9 procent termer som under projektets gång råkat in i ett slags grå zon och av arbetsgruppens eller redaktionsrådets medlemmar bedömts falla utanför bokprojektet. Dessa har utmärkts som ”extra uppslagsord” och deras eventuella synlighet för slutanvändaren kan begränsas. Eftersom projektets mål ändrades från bokprojekt till databas på internet sattes det inte ner resurser på att förstöra dem.

Varje uppslagsord har tematiserats, så att också förvaltningsgrenar är sökbara. Redaktionsrådet beslöt att använda följande teman:

• allmänna förvaltningstermer	• kyrklig förvaltning
• allmän inrikesförvaltning	• militären och
• byggnad, samt väg- och	försvarsmakten/stridskrafter
vattenbyggnads förvaltning	• regering och folkrepresentation
• finansförvaltning	• regionalt och lokalt självstyre
• handel och industriförvaltning	(inklusive Åland)
• jord- och skogsbruk	• Ryssland och storfurstendömet
• justitieförvaltning och	Finland
domstolsväsende	• social- och hälsovård samt arbetskraft
	• statsöverhuvudet och hov

- trafik och kommunikation
- undervisning och kultur samt läroanstalter
- utrikesförvaltning
- övrig förvaltning
- I och II världskrigets specialförvaltning
- Gamla Finland
- medeltiden

Redaktörerna införde dessutom: handlingstyp, tjänsteman, titel, institution, förkortning, stad, socken, egennamn. Förklaringarna har dokumenterats med utförliga källhänvisningar. Endast i några fall har förklaringen varit så pass allmän att en hänvisning inte ansetts vara nödvändig.

Projektarbetet

Trots att målet för projektet ursprungligen var en uppslagsbok i bokform, utfördes arbetet i en databas. Därför kunde man också under projektets gång besluta att ändra publiceringsformen till en databas på internet. För redaktörerna var detta den mest praktiska lösningen. Fysiskt fanns databasen på SLS server medan redaktörerna befann sig på bibliotek och institutioner med den nödvändiga litteraturen. Databasen var ett mycket praktiskt verktyg och de tekniska ändringar som blev nödvändiga under projektets gång utfördes omedelbart och på ett mycket effektivt sätt av SLS it-personal.

Ursprungligen avsågs att uppslagsboken skulle utkomma i bokform. Det innebar att förklaringarna skulle hållas korta, ”max sju rader”. Det innebar i praktiken att sekundära titlar som kanske förekommit en gång fick lika mycket utrymme, som en ämbetsmannabeteckning som funnits under århundraden med förändrade åligganden. Det visade sig också betydligt svårare och tog längre tid att skriva en kort förklaring i stället för att förtydliga den med några extra meningar. I slutet av projektet har det därför satts ner betydande arbetsresurser på att förtydliga förklaringarna.

Åtgärder för publicering

Det måste framhållas att en databas över förvaltningsord knappast någonsin är komplett. Varje historiker har sin egen uppfattning om vilka uppslagsord som borde ingå och hur gränsdragningarna borde ha gjorts. Förklaringarna har skrivits utifrån den befintliga tryckta litteraturen och av praktiska skäl har det varit omöjligt att utnyttja opublicerat arkivmaterial. Därför föreslås att databasen först publiceras på internet under ett år för feedback och eventuella kompletteringsförslag.

Det som återstår av projektet är en språkgranskning av den totala databasen med referenserna samt översättning av återstående ööversatta uppslagsord till finska. Beslutet att samtliga uppslagsord också skulle ha en modern finsk motsvarighet fattades relativt sent av redaktionsrådet och under 2013 kunde översättaren endast arbeta en kortare period på grund av andra åtaganden.

Databasens interface är gjort för att införandet och redigerandet av uppslagsorden skall vara så ändamålsenligt som möjligt. Den kan därför inte publiceras i sin nuvarande form. Uppgörandet av ett användarvänligt gränssnitt faller utanför projektet där det inte finns kompetens för detta skede.

Lena Huldén
Huvudredaktör